

Paper

Toerisme in Caribisch Nederland 2017

Mei 2018

Inhoud

- 1. Bonaire 3**
 - 1.1 Aantal toeristen per vliegtuig op Bonaire in 2017 met 5 procent gedaald **3**
 - 1.2 Bijna een verdubbeling van het aantal cruisepassagiers op Bonaire **6**

- 2. Sint-Eustatius 7**
 - 2.1 Orkaan Irma zorgt voor daling in het aantal toeristen per vliegtuig **7**

- 3. Saba 9**
 - 3.1 Minder toeristen vliegen naar Saba in 2017 door orkaan Irma **9**
 - 3.2 Lichte toename aantal passagiers van ferry's en jachten **11**

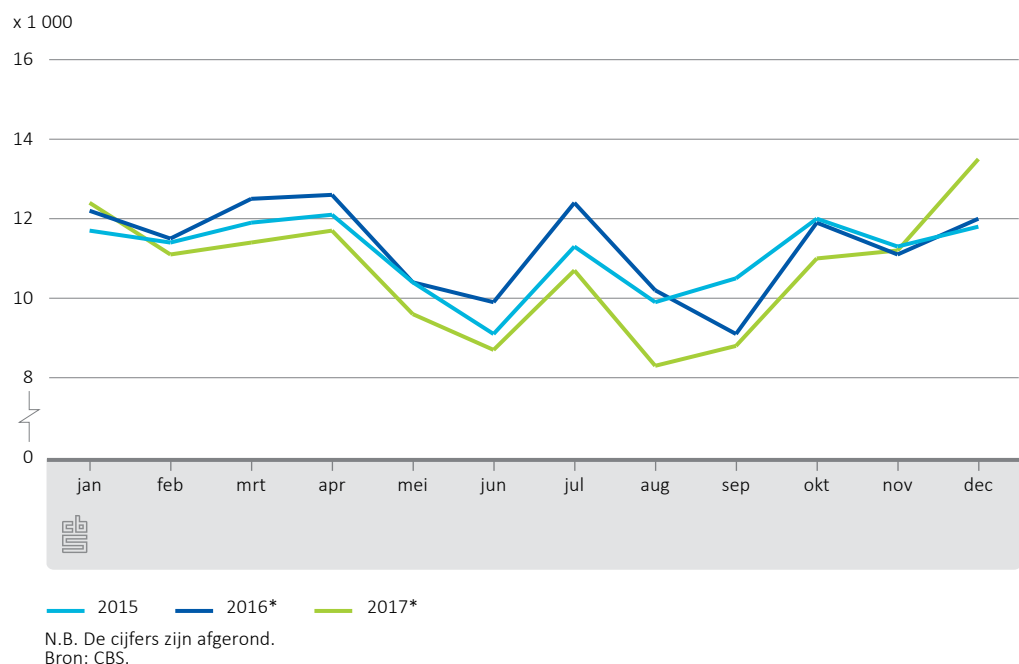
Het jaar 2017 is geen normaal jaar geweest voor het toerisme in Caribisch Nederland. Alle drie de eilanden hebben te maken gehad met gebeurtenissen die niet elk jaar voorkomen. Dit is van invloed geweest op de omvang van het toerisme. Zo heeft Bonaire bijna het gehele jaar door te kampen gehad met operationele problemen bij een regionale luchtvaartmaatschappij. Mogelijk hierdoor daalde het aantal toeristen dat per vliegtuig naar Bonaire kwam in 2017 met 5 procent. De bovenwindse eilanden Saba en Sint-Eustatius werden in september getroffen door de orkaan Irma, één van de zwaarste orkanen ooit in dit deel van het koninkrijk. Hierdoor werd de groei van het aantal toeristen dat in het eerste half jaar naar beide eilanden vloog geheel tenietgedaan. Ten opzichte van 2016 daalde uiteindelijk het aantal toeristen dat in 2017 per vliegtuig naar Sint-Eustatius en Saba kwam met respectievelijk 5 en 9 procent. November en december vertoonden wel enig herstel. In perspectief: volgens de eerste schattingen van de World Tourism Organization¹⁾ groeide het inkomend toerisme in het Caribisch gebied in 2017 als geheel met 4,1 procent.

1. Bonaire

1.1 Aantal toeristen per vliegtuig op Bonaire in 2017 met 5 procent gedaald

In 2017 kwamen ca. 128,5 duizend toeristen per vliegtuig naar Bonaire. Dit aantal is lager dan in 2016, toen er nog ca. 135,8 duizend toeristen per vliegtuig op Bonaire aankwamen: een daling van 5 procent. Dat lijkt vooral te maken te hebben gehad met structurele problemen met het vliegverkeer, die zich het gehele jaar 2017 voordeden.

1.1.1 Inkomend toerisme per vliegtuig, Bonaire, 2015–2017

¹⁾ Zie UNWTO: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom18_01_january_excerpt_hr.pdf

1.1.2 Inkomend toerisme per vliegtuig, 2012–2017, Bonaire

	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
	x 1 000					
Januari	10,7	10,4	11,6	11,7	12,2	12,4
Februari	9,9	11,3	10,8	11,4	11,5	11,1
Maart	11,0	12,7	11,8	11,9	12,5	11,4
April	11,3	12,2	11,2	12,1	12,6	11,7
Mei	9,1	10,0	10,8	10,4	10,4	9,6
Juni	9,8	10,7	9,0	9,1	9,9	8,7
Juli	12,5	12,0	10,8	11,3	12,4	10,7
Augustus	11,5	10,5	10,7	9,9	10,2	8,3
September	8,5	8,7	9,2	10,5	9,1	8,8
Oktober	11,4	10,8	10,6	12,0	11,9	11,0
November	10,6	10,2	10,2	11,3	11,1	11,2
December	11,2	11,5	12,1	11,8	12,0	13,5
Totaal	127,6	131,0	128,9	133,4	135,8	128,5

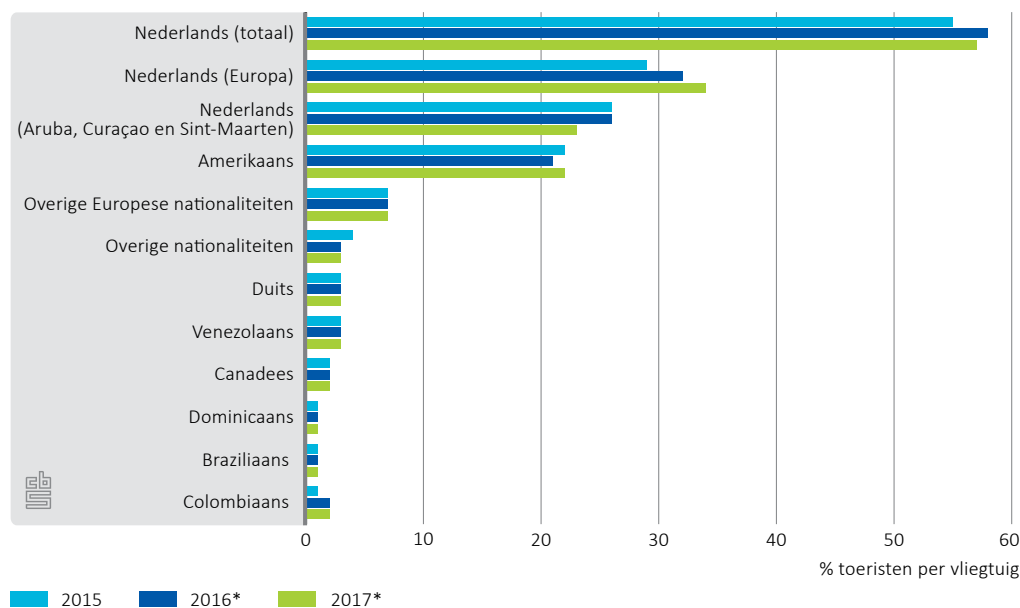
N.B. De cijfers zijn afgerond op tientallen. Hierdoor kan het voorkomen, dat de som van de detailgegevens afwijkt van het totaal.
Bron: CBS.

Vanaf begin 2017 heeft Bonaire te kampen gehad met operationele problemen bij een belangrijke regionale luchtvaartmaatschappij, die in financiële problemen was gekomen. Hierdoor vielen vluchten uit of liepen vertraging op, vooral in de verbinding met Curaçao. Door onduidelijkheid over de veiligheid van de vliegtuigen verbood het ministerie van Infrastructuur vanaf februari ook rijksambtenaren met deze maatschappij te vliegen. Het lijkt erop dat deze gebeurtenissen een effect hebben gehad op het aantal passagiers en het aantal toeristen dat in 2017 naar Bonaire is gevlogen. Van februari tot en met oktober 2017 heeft het aantal toeristen per vliegtuig namelijk gelegen onder het niveau van 2016. Zie figuur 1.1.1 en tabel 1.1.2.

Vanaf november 2017 is een andere regionale luchtvaartmaatschappij in het ontstane gat gesprongen. Zij onderhouden nu een route tussen de ABC-eilanden. Daarnaast is een Canadese luchtvaartmaatschappij begonnen met een wekelijkse vlucht tussen Toronto en Bonaire. De groei van het aantal stoelen lijkt effect te hebben gehad op het aantal toeristen. In november was de omvang van het aantal toeristen per vliegtuig namelijk terug op het niveau van 2016. December laat zelf een positieve ontwikkeling zien ten opzichte van 2016. Deze groei heeft echter de negatieve ontwikkeling van het eerste deel van het jaar niet meer kunnen compenseren. Het jaar 2017 is uiteindelijk afgesloten met 5 procent minder toeristen, die per vliegtuig naar Bonaire kwamen, dan in 2016. Deze negatieve ontwikkeling volgt de daling van het totaal aantal inkomende vliegtuigpassagiers in 2017: –5,2 procent. Mede doordat in de loop van het jaar gebruik is gemaakt van alternatieve opties, zoals charters en privévluchten, is het aantal vliegbewegingen vanaf Flamingo Airport in 2017 wel toegenomen.

Wat betreft de verdeling naar nationaliteit van de toeristen, lijken er ten opzichte van eerdere jaren weinig verschuivingen te zijn opgetreden in 2017. Nog steeds komen de meeste toeristen uit Nederland en de Verenigde Staten. Wat betreft de Nederlandse toeristen lijkt het aandeel Europese Nederlanders iets te groeien, terwijl het aandeel Nederlandse toeristen uit Aruba, Curaçao en Sint-Maarten juist iets lijkt af te nemen in 2017. Dat kan te maken hebben gehad met de genoemde infrastructurele problemen in 2017. Zie figuur 1.1.3 en tabel 1.1.4.

1.1.3 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, Bonaire, 2015–2017

N.B. Percentages zijn afgerond.
Bron: CBS.

1.1.4 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, 2012–2017, Bonaire

	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
Nationaliteit	% van toeristen					
Nederlands (totaal)	61	59	56	55	58	57
Nederlands (Europa)	29	29	30	29	32	34
Nederlands (Aruba, Curaçao, Sint-Maarten)	32	30	26	26	26	23
Amerikaans	20	21	22	22	21	22
Venezolaans	3	3	3	3	3	3
Duits	2	2	3	3	3	3
Canadees	2	2	3	2	2	2
Colombiaans	1	1	1	1	2	2
Braziliaans	1	1	2	1	1	1
Dominicaans	1	1	1	1	1	1
Overige Europese nationaliteiten	4	5	6	7	7	7
Overige nationaliteiten	3	3	3	4	3	3

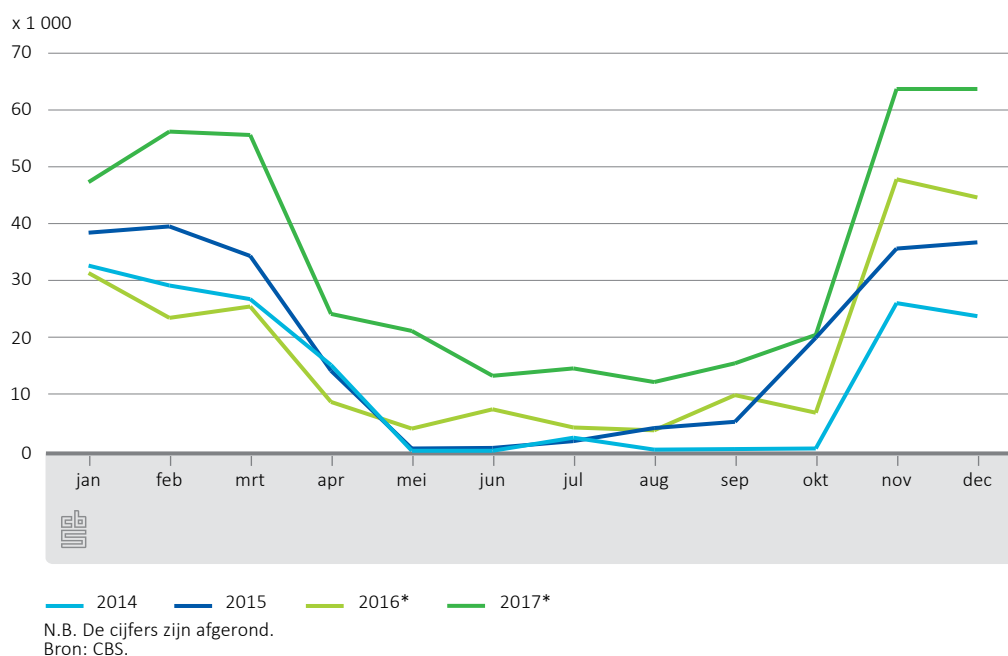
N.B. Percentages zijn afgerond.
Bron: CBS.

1.2 Bijna een verdubbeling van het aantal cruisepassagiers op Bonaire

In tegenstelling tot het toeristisch vliegverkeer, is 2017 voor Bonaire een uitzonderlijk goed jaar voor het cruisetoeerisme geweest. Er was sprake van een toename van het aantal cruisepassagiers van maar liefst 88 procent: 407,3 duizend cruisepassagiers in 2017 ten opzichte van 216,5 duizend cruisepassagiers in 2016. Zie figuur 1.2.1 en tabel 1.2.2. Slechts een klein deel van deze sterke groei kan worden verklaard door de toename van het aantal

cruise passagiers in het Caribisch gebied als geheel in 2017²⁾. Wel heeft Bonaire veel moeite gedaan om meer cruises naar het eiland te trekken. Daarnaast zijn twee cruises voor de bovenwindse eilanden vanwege de orkaan Irma uitgeweken naar onder meer Bonaire.

1.2.1 Aantal cruise passagiers, Bonaire, 2014–2017

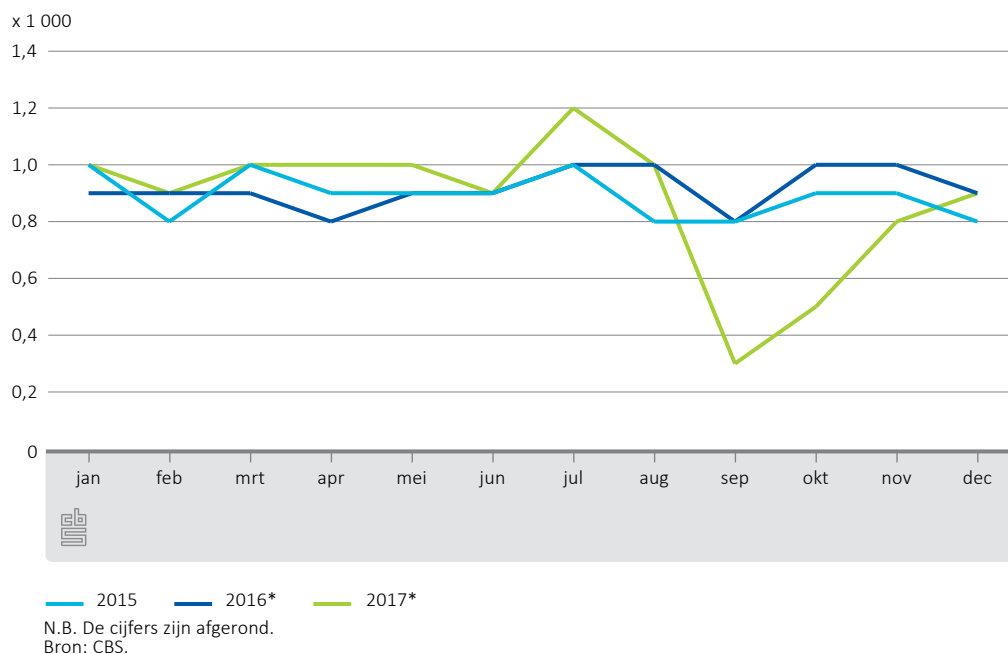
1.2.2 Aantal cruise passagiers, 2012–2017, Bonaire

	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
x 1 000						
Januari	28,6	36,0	32,6	38,4	31,3	47,3
Februari	33,7	22,5	29,1	39,5	23,4	56,2
Maart	24,5	19,5	26,7	34,3	25,4	55,6
April	21,3	14,0	15,1	14,1	8,6	24,1
Mei	0,0	0,4	0,0	0,4	3,9	21,1
Juni	0,0	0,4	0,0	0,5	7,3	13,2
Juli	0,2	0,5	2,3	1,7	4,1	14,5
Augustus	0,4	0,2	0,2	4,0	3,6	12,1
September	0,1	0,2	0,3	5,1	9,8	15,4
Oktober	0,7	0,2	0,4	19,9	6,7	20,4
November	14,5	13,5	26,0	35,6	47,8	63,7
December	33,6	34,7	23,7	36,7	44,6	63,7
Totaal	157,5	142,0	156,4	230,2	216,5	407,3

N.B. De cijfers zijn afgerond op tientallen. Hierdoor kan het voorkomen, dat de som van de detailgegevens afwijkt van het totaal.
Bron: CBS.

²⁾ Zie Cruise Lines International Association (CLIA). Volgens deze organisatie groeide in de eerste drie kwartalen van 2017 het aantal cruise passagiers in het gehele Caribisch gebied met 6,5 procent.

2.1.1 Inkomend toerisme per vliegtuig, Sint-Eustatius, 2015-2017

2.1.2 Inkomend toerisme per vliegtuig, 2012-2017, Sint-Eustatius

	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
	x 1 000					
Januari	1,2	1,1	0,9	1,0	0,9	1,0
Februari	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
Maart	1,2	0,9	1,0	1,0	0,9	1,0
April	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8	1,0
Mei	1,2	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0
Juni	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9
Juli	1,3	1,1	1,1	1,0	1,0	1,2
Augustus	1,1	1,0	1,0	0,8	1,0	1,0
September	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,3
Oktober	1,1	0,9	1,0	0,9	1,0	0,5
November	1,1	1,0	0,9	0,9	1,0	0,8
December	1,0	0,9	0,9	0,8	0,9	0,9
Totaal	13,0	11,2	11,3	10,7	11,0	10,5

N.B. De cijfers zijn afgerond op tientallen. Hierdoor kan het voorkomen, dat de som van de detailgegevens afwijkt van het totaal.
Bron: CBS.

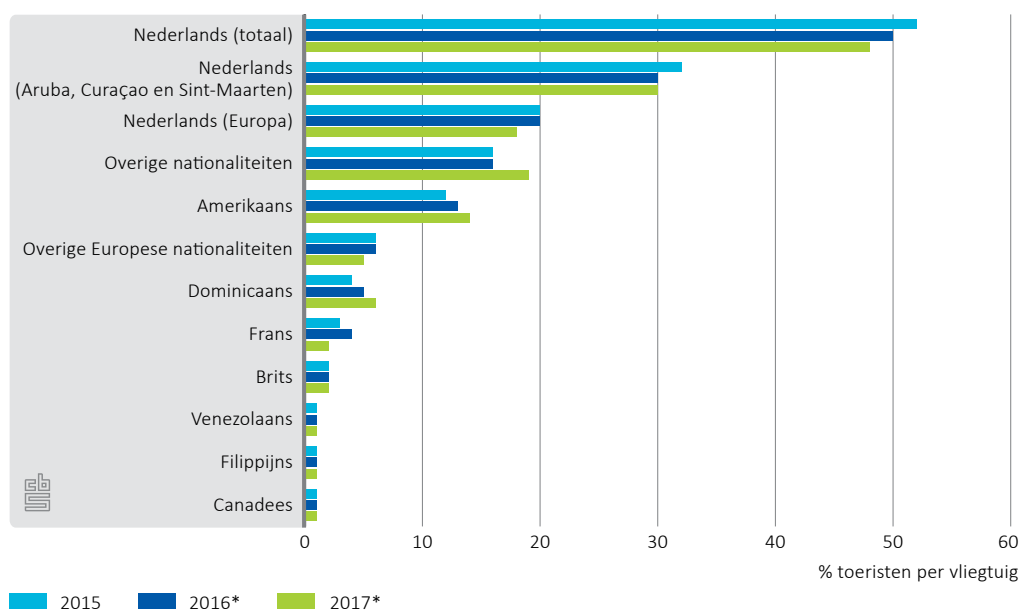
2. Sint-Eustatius

2.1 Orkaan Irma zorgt voor daling in het aantal toeristen per vliegtuig

Het aantal toeristen, dat per vliegtuig naar Sint-Eustatius vloog, kwam in 2017 uit op ca. 10,5 duizend. Dat is 5 procent minder dan in 2016. Tot september groeide het aantal

toeristen dat per vliegtuig naar Sint-Eustatius kwam structureel flink: 10 procent meer toeristen per vliegtuig dan in 2016. Deze groei werd echter geheel tenietgedaan door de komst van de orkaan Irma in september. Dit leidde tot een scherpe daling van het aantal toeristen dat per vliegtuig naar Sint-Eustatius kwam in september en oktober. Hierbij speelde ook de schade op Sint-Maarten, als een belangrijke toegangspoort voor Sint-Eustatius, een rol. Een aantal dagen lag het vliegverkeer geheel stil. November en december lieten een herstel zien, maar de niveaus lagen nog onder die van 2016. Bij de cijfers moet rekening worden gehouden met het feit dat de hier gepubliceerde cijfers ook het zakelijk toerisme omvatten. Dat betekent dat bijvoorbeeld hulpverleners en rijksambtenaren, die niet op Sint-Eustatius wonen, worden meegeteld. Zie figuur 2.1.1 en tabel 2.1.2.

2.1.3 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, Sint-Eustatius, 2015–2017

N.B. Percentages zijn afgerond.
Bron: CBS.

2.1.4 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, 2012–2017, Sint-Eustatius

	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
Nationaliteit	% van toeristen					
Nederlands (totaal)	56	56	53	52	50	48
Nederlands (Europa)	21	21	20	20	20	18
Nederlands (Aruba, Curaçao en Sint-Maarten)	35	35	33	32	30	30
Amerikaans	11	13	12	12	13	14
Dominicaans	4	4	3	4	5	6
Frans	3	4	4	3	4	2
Canadees	2	2	1	1	1	1
Brits	2	2	2	2	2	2
Filippijns	2	1	2	1	1	1
Venezolaans	1	1	1	1	1	1
Overige Europese nationaliteiten	6	5	6	6	6	5
Overige nationaliteiten	12	13	14	16	16	19

N.B. Percentages zijn afgerond.
Bron: CBS.

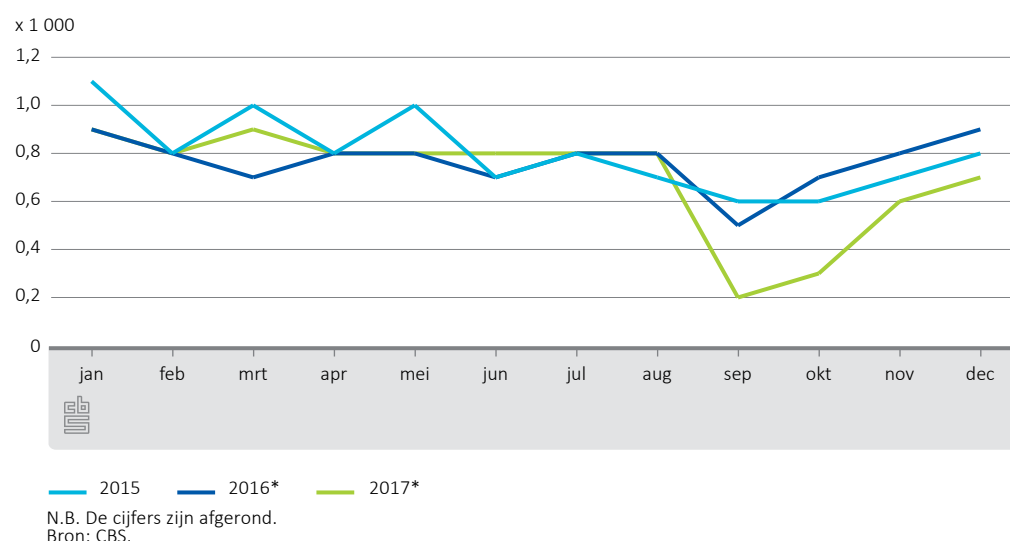
Ook bij Sint-Eustatius zijn er in 2017 geen specifieke verschuivingen opgetreden ten opzichte van voorgaande jaren als gekeken wordt naar de nationaliteit van de toeristen. Evenals bij de twee andere openbare lichamen, gaat het vooral om toeristen met een Nederlandse en Amerikaanse nationaliteit. Het aandeel Amerikaanse en Dominicaanse toeristen lijkt in 2017 wel iets te zijn toegenomen, terwijl het aandeel Nederlanders uit Europa iets lijkt te zijn afgenomen. Zie figuur 2.1.3 en tabel 2.1.4.

3. Saba

3.1 Minder toeristen vliegen naar Saba in 2017 door orkaan Irma

De komst van de orkaan Irma heeft op Saba meer effect gehad op het toerisme dan op Sint-Eustatius. Ook op Saba groeide het aantal toeristen, dat per vliegtuig kwam, tot september 2017 ten opzichte van 2016³⁾ en wel met 5 procent. Door de nasleep van de orkaan Irma daalde het aantal inkomende toeristen in september en oktober echter drastisch. Zo was het vliegveld van Saba meer dan een week gesloten en was de dienstregeling voor enige tijd ontregeld. Ook hier speelden de verwoestingen op Sint-Maarten, als een belangrijke toegangspoort tot Saba, een rol. November en december lieten een herstel zien, maar minder sterk dan op Sint-Eustatius. Over het gehele jaar genomen, resulteerde dit uiteindelijk in een afname van het aantal toeristen per vliegtuig op Saba in 2017 van –9 procent: ca. 8,4 duizend toeristen per vliegtuig in 2017 ten opzichte van ca. 9,2 duizend toeristen per vliegtuig in 2016. Zie figuur 3.1.1 en tabel 3.1.2. Deze ontwikkeling is consistent met de afname van het aantal vluchten (–16 procent) en het aantal aankomende passagiers (–13 procent) in 2017. Ook hier moet rekening worden gehouden met het feit dat zakelijke reizigers en dus bijvoorbeeld hulpverleners ook tot de groep ‘toeristen’ worden gerekend.

3.1.1 Inkomend toerisme per vliegtuig, Saba, 2015–2017

³⁾ De bestanden van Saba laten zien dat in februari, maart en juli 2017 ook een aantal commerciële vluchten zijn uitgevoerd tussen Saba en St. Barthélemy.

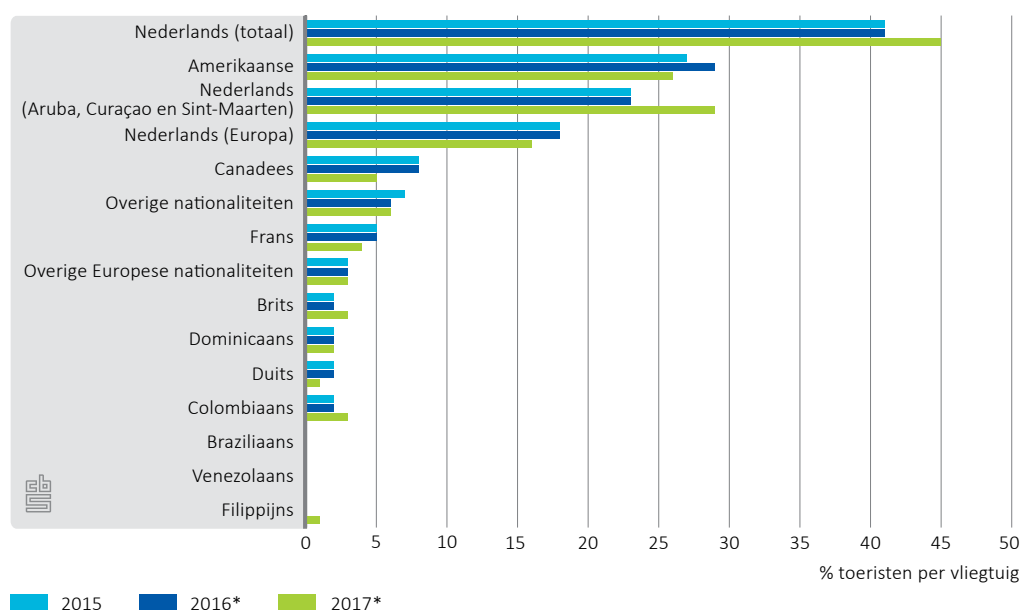
3.1.2 Inkomend toerisme per vliegtuig, 2012–2017, Saba

	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
	x 1 000					
Januari	0,9	1,1	1,0	1,1	0,9	0,9
Februari	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Maart	0,9	0,9	0,9	1,0	0,7	0,9
April	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Mei	0,9	0,9	0,9	1,0	0,8	0,8
Juni	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8
Juli	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Augustus	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8
September	0,7	0,6	0,7	0,6	0,5	0,2
Oktober	0,6	0,7	0,8	0,6	0,7	0,3
November	0,7	0,6	0,8	0,7	0,8	0,6
December	0,8	0,8	1,0	0,8	0,9	0,7
Totaal	9,2	9,7	10,2	9,7	9,2	8,4

N.B. De cijfers zijn afgerond op tientallen. Hierdoor kan het voorkomen, dat de som van de detailgegevens afwijkt van het totaal.
Bron: CBS.

Evenals bij de twee andere eilanden van Caribisch Nederland, zijn de verschuivingen wat betreft de nationaliteit van de toeristen per vliegtuig beperkt. Ook bij Saba gaat het vooral om toeristen met een Nederlandse en een Amerikaanse nationaliteit. In tegenstelling tot Bonaire en Sint-Eustatius, is de groep Amerikanen op Saba het grootst. Het aandeel toeristen uit Aruba, Curaçao en Sint-Maarten lijkt iets te zijn toegenomen, terwijl het aandeel toeristen uit Europees Nederland en de Verenigde Staten in 2017 juist iets lijkt te zijn afgenomen. Dat laatste geldt ook voor de groep Canadese toeristen. Zie figuur 3.1.3 en tabel 3.1.4.

3.1.3 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, Saba, 2015–2017

N.B. Percentages zijn afgerond.
Bron: CBS.

3.1.4 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, 2012–2017, Saba

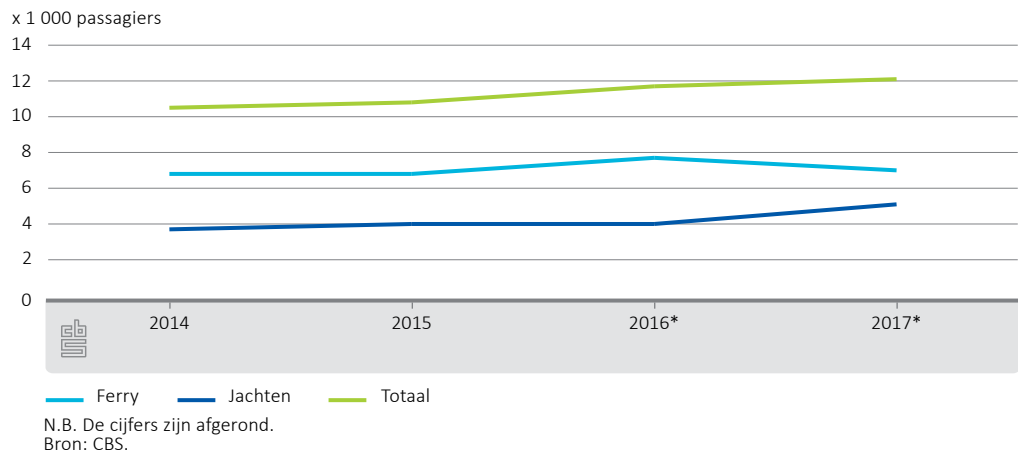
	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
Nationaliteit	% van toeristen					
Nederlands (totaal)	49	43	40	41	41	45
Nederlands (Aruba, Curaçao en Sint-Maarten)	29	23	23	23	23	29
Nederlands (Europa)	20	20	17	18	18	16
Amerikaans	23	26	28	27	29	26
Braziliaans	0	0	0	0	0	0
Brits	1	2	2	2	2	3
Canadees	9	10	10	8	8	5
Colombiaans	1	1	1	2	2	3
Dominicaans	2	2	3	2	2	2
Duits	1	2	2	2	2	1
Filippijns	0	0	0	0	0	1
Frans	4	5	5	5	5	4
Venezolaans	0	0	0	0	0	0
Overige Europese nationaliteiten	3	3	3	3	3	3
Overige nationaliteiten	7	6	6	7	6	6

N.B. Percentages zijn afgerond.
Bron: CBS.

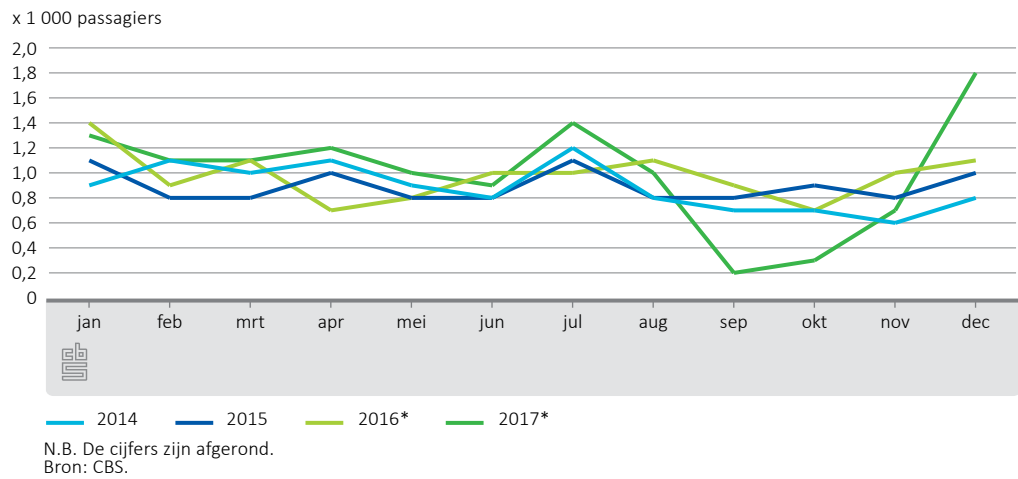
3.2 Lichte toename aantal passagiers van ferry's en jachten

Voor Saba is, naast het aantal toeristen dat per vliegtuig komt, ook het aantal passagiers dat per ferry of per jacht komt belangrijk. Een groot deel daarvan is toerist. In 2017 arriveerden op Saba ca. 12,1 duizend passagiers per ferry of per jacht. Dit aantal is 3 procent hoger dan het aantal scheepvaartpassagiers in 2016; toen kwamen er per ferry en per jacht ca. 11,7 duizend passagiers naar Saba. Wanneer al het toeristische vlieg- en scheepvaartverkeer bij elkaar wordt opgeteld, dan is er slechts sprake van een beperkte daling in 2017 ten opzichte van 2016: ca. 20,8 duizend passagiers in 2017 en ca. 20,9 duizend passagiers in 2016. Opvallend is, ten slotte, nog het grote aantal scheepvaartpassagiers (m.n. jachten) in december 2017. Zie de figuren 3.2.1a en 3.2.1b.

3.2.1a Inkomend toerisme per schip (jacht- en ferrypassagiers), Saba, 2014-2017

3.2.1b Inkomend toerisme per schip (jacht- en ferrypassagiers), Saba, 2014-2017

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2017–2018	2017 tot en met 2018
2017/2018	Het gemiddelde over de jaren 2017 tot en met 2018
2017/'18	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2017 en eindigend in 2018
2015/'16–2017/'18	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2015/'16 tot en met 2017/'18

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
CCN Creatie en visualisatie, Den Haag

Ontwerp
Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2018.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.